

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного опонента, доктора психологічних наук, доцента,
завідувача кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Проскурняк Олени Ігорівни

на дисертаційну роботу Призванської Роксоліани Антонівни «Психологічні
засади музикотерапевтичної роботи з дітьми з розладами аутистичного
спектра», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія

Актуальність виконаної роботи, її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Інтеграція осіб з розладами аутистичного спектра у соціум, розвиток їх адаптаційних можливостей, забезпечення умов інклюзивного навчання є провідними завданнями корекційної педагогіки та спеціальної психології. У зв'язку зі збільшенням таких дітей в останні десятиліття актуалізується пошук засобів впливу на розвиток дітей з розладами аутистичного спектра, їх емоційно-вольову сферу. Незважаючи на численні дослідження проблем аутизму, вивчення наукових джерел з означеної проблеми довело, що на сьогодні не достатньо описані засоби впливу на психологічний стан дітей з розладами аутистичного спектра, зокрема, музичної терапії. У рецензованій роботі обґрунтовано доцільність використання музики з метою підвищення соціальної активності, розвитку комунікативних здібностей, корекції функціональних рухових, психогенних або соціальних відхилень дошкільників з аутистичними порушеннями.

Необхідність раннього корекційного впливу зумовлює доцільність використання музичного впливу саме у дошкільному віці і йде у відповідності загальної мети дошкільного виховання, яка полягає у всебічному розвитку дитини.

Грунтуючись на аксіомі, що сучасні технології корекційної допомоги в умовах спеціальної та інклюзивної освіти потребують розширення та удосконалення, поглиблене вивчення музичної терапії як засобу впливу на особистість дитини з розладами аутистичного спектра є актуальним і на часі, що й відображено у темі дослідження «Психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра», відповідно до якої чітко і коректно сформульовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження.

Метою дослідження Призванською Роксоляною визначено створення системи музично-терапевтичної корекції аутистичних порушень у дітей дошкільного віку, яка є підґрунтям для визначення завдань дослідження.

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2016 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 16 травня 2017 р.).

Наукова новизна одержаних результатів, їх значення для науки і практики

Аналізуючи внесок здобувача у теорію та практику спеціальної психології, акцентуємо увагу на тому, що певно наукові результати роботи мають науку новизну. Зокрема, цінним для науки є те, що обґрунтовано теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників із аутизмом, а також з'ясовано особливості і рівні впливу музики на корекцію аутистичних порушень. Зважаючи на те, що бракує методик роботи з дітьми дошкільного віку у закладах дошкільної освіти значущим є психолого-педагогічні та організаційні умови застосування музичної терапії в дошкільних закладах, також те, що вперше автором обґрунтовано, розроблено та впроваджено у виховний процес дошкільних

установ систему забезпечення музичного впливу з метою індивідуальної та групової корекції найбільш складних аутистичних порушень (агресії, тривожності тощо), стимуляції у них компетенцій пізнавальної та емоційно-регуляторної діяльності.

Здобуті дисертанткою результати мають безсумнівну вагомість як для теорії, так і для практики, а саме авторське програмно-методичне може бути корисним у підготовці здобувачів вищої освіти до відповідної професійно-педагогічної діяльності. Важливим є те, що матеріали дослідження можуть використовуватись спеціальної та інклюзивної освіти для створення й модернізації навчальних і методичних матеріалів з психокорекції розладів аутистичного спектра у дітей засобами музичної терапії, а також в умовах сімейного виховання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Наукові положення та висновки, які представлені в дисертаційному дослідженні у цілому є достовірними, відповідають поставленим завданням та не викликають сумніву. Наукові результати підтверджені низкою емпіричних і статистичних методів.

Результати дослідження апробовані на достатній кількості наукових заходів, зокрема на 10 конференціях міжнародного та 5 всеукраїнського рівнів. Основні наукові положення роботи представлені у статтях, які опубліковані у наукових журналах і збірниках наукових праць (2 – у зарубіжних виданнях, 5 – у вітчизняних фахових виданнях, 1 – в інших виданнях)

Рецензована робота має чітку структуру, логічний зміст, який послідовно розкривається у кожному розділі. Відповідно до мети авторкою розроблені завдання дослідження, які розв'язані у повному обсязі, матеріал узагальнений у висновках.

Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність закладів освіти, що підтверджує його практичну значущість.

Авторкою глибоко проаналізовано літературні джерела, грамотно подані посилання у тексті роботи. Зокрема, до джерельної бази входять 233 найменування, переважна більшість з них є сучасними вітчизняними та зарубіжними виданнями у галузі проблематики дослідження, з яких 25 – іноземними мовами.

Оцінка змісту і завершеності роботи

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми застосування музикотерапії» ґрунтовно проаналізовані наукові погляди на сутність проблеми. Схвалюємо аналітичний стиль подання теоретичного матеріалу, зокрема авторка вдало подає ретроспективний аналіз впливу музики на особистість, починаючи з Античності, зазначає, що музична терапія виникла на перетині мистецтв і науки, увібрала в себе досягнення медицини, психології, культурології, мистецтв, соціології та інших дисциплін. Цінним є аналіз музичної терапії з позиції нейропсихології, а саме виклад досліджень учених, які доводять, що звук впливає на почуття, простежується безпосередній взаємозв'язок слухових каналів через таламус і гіпоталамус з лімбічною системою, «центром почуттів» нашого мозку.

Дослідниця влучно основним критерієм доступності музичних творів, що відбираються для слухання дітьми дошкільного віку визначає відповідність емоційного змісту музики емоційному досвіду дошкільників, їхній здатності співпереживати певним почуттям, які складають основу музичного образу (с.45). Авторка окремо аналізує такі складники, як мелодія, ритм тощо та їх вплив на особистість дошкільника, ґрунтуючись на доробках вітчизняних і закордонних дослідників.

На наш погляд, цікавими є узагальнення вивчених у теоретичному розділі джерел, а саме дисертанка доходить висновків, що, досліджуючи

чинники впливу музичної терапії на дошкільників з порушеннями спектру аутизму, корекційна робота сприяє розвитку мовлення, може стати успішним початком соціалізації, сприяє формуванню комунікативних компетенцій та вмінню виражати себе невербально, сприяє розвитку уваги, дозволяє таким дітям розвивати можливості ідентифікації та вираження своїх відповідних емоцій, покращує негативний настрій, сприяє прийняттю самостійних рішень та відповідей, а також зміцненню позиції у соціумі.

У розділі 2 чітко визначені мета і завдання констатувального експеримента, вимоги добору діагностичного інструментарію, які обґрунтованими, дисертанткою був здійснений аналіз наявних у доступі психометричних методик, що відповідають меті і завданням дослідження, на основі чого був розроблений комплекс психологічної діагностики дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Вмотивованою є увага Роксоляни Призванської до методик, які використовуються у дослідженні. Зокрема, позитивно оцінюємо конструкт діагностичних методик, який дозволив проаналізувати основні особливості дітей з розладами аутистичного спектру.

Схвалення заслуговує влучне застосування методів математичної статистики, зокрема факторного аналізу, який допоміг дисертантці зробити висновок про те, що діти з розладами аутистичного спектру демонструють низький рівень адаптації до будь-яких змін у повсякденному житті та низький рівень комунікації, що призводить до зниження наслідування та імітації, підвищує нервозність і тривогу дитини з аутизмом (с. 100).

Якісно проведений і структурований констатувальний експеримент дав можливість авторці в структурі психологічної корекції дошкільників з розладами аутистичного спектра визначити два компоненти: індивідуально-психологічний та соціально-психологічний, що було підґрунтям для виокремлення та опису рівнів сприймання музикотерапевтичного впливу

дітьми із розладами аутистичного спектра: низький, середній достатній (с. 98-99).

Отже, отримані результати констатувального експерименту дослідження суттєво розширюють й поглиблюють існуючі у теорію і практику аутології.

У розділі 3. «Експериментальне впровадження програми психокорекції розладів аутистичного спектра у дітей старшого дошкільного віку засобами музичної терапії».

Позитивним для практичної діяльності є те, що визначені психологічні засади, на яких ґрунтуватиметься початкова робота з дітьми з розладами аутистичного спектра, а саме: створення комфортного емоційного фону, свалення, готовність врівноважено реагувати на будь-які реакції дитини тощо.

Схвалюємо, що авторкою, з урахуванням особливостей дітей з аутизмом, визначені завдання музикотерапії, дібрані музичні твори, а також надані практичні рекомендації щодо застосування музики.

Таким чином, докладне ознайомлення з дисертацією, публікаціями (13 наукових праць, з яких 3 статті опубліковано у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз) засвідчує, що авторка зуміла розв'язати низку складних проблем індивідуального навчання дітей з порушеннями пізнавальної діяльності, рецензоване дослідження є логічним за своєю структурою і завершеним за своїм змістом, має незаперечну теоретичну і практичну цінність (с. 20-21), а відтак – перспективи широкого використання. Поставлена у роботі мета (с. 5) досягнута у повному обсязі. Окреслені завдання (с. 15-6) відбиваються у змісті роботи і по них обґрунтовані висновки у розділах роботи та у висновках по дисертаційного дослідження.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Аналіз змісту автореферату довів, що він у повній мірі відповідає представленому дослідженню та не містить інформації, яка б не була надана в дисертаційній роботі.

Дискусійні положення та зауваження

У цілому високо оцінюємо дисертаційну роботу Р. Призванської, однак вважаємо за необхідне надати деякі зауваження та побажання, які підвищили б якість дослідження.

1. Для кращого сприйняття викладеного у теоретичній частині матеріалу доцільним було б вибудувати теоретичну модель впливу музики на розвиток дітей з розладами аутистичного спектру, яка б містила усі структурні складники музичної терапії, її вплив на емоційно-вольову сферу дитини, що, у подальшому було б підґрунтям структурованості констатувального етапу дослідження та переликалося б практичною моделлю, яку можна було представити на формувальному етапі дослідження.
2. У розділі 2 рекомендуємо узагальнити визначені критерії таким чином: *індивідуально-мотиваційний* (формування у дітей мотивації до включення у суб'єкт-суб'єктну взаємодію, підбір музичного матеріалу індивідуально для кожної дитини відповідно до її аутистичної симптоматики), *організаційно-когнітивний* (організація спеціальних занять з використанням засобів музичної терапії, Забезпечення музично-терапевтичним матеріалом усіх учасників музичного корекційного процесу та систематична фіксація динаміки його проведення), *інтегративний* (наступність музикотерапевта, музичного керівника, педагога (вихователя), у застосуванні музикотерапевтичних прийомів, вправ, певних завдань, інтегрування музичного, ритмічного,

логоритмічного матеріалу в ігрову, пізнавальну, комунікативну та інші сфери психічного життя аутичної дитини), оцінювальний (моніторинг і аналіз ефективності проведення музикотерапевтичних заходів на предмет нівелювання або подолання аутистичних порушень, таких як: страхи, негативізм, байдужість, агресія, афекти, стереотипні дії, тощо).

3. Експериментальне дослідження має описовий характер, вважаємо, що представлений матеріал можна було доповнити практичною моделлю психорекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру засобами музики.
4. Вважаємо, що якість формувального експерименту можливо було підсилити за рахунок ґрунтовнішого описання умов, що сприятимуть оптимізації музичного впливу на розвиток дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, наприклад детального описання середовища, де здійснюються заняття, адже для дітей зі спектром аутизму це має велике значення.
5. В описі формувального етапу дослідження не вистачає аналізу складнощів, які виникають при спробі застосувати музичний вплив саме у дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та шляхів їх подолання.

Зазначимо, що висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Призванської Роксоляни Антонівни.

Висновки про відповідність змісту дисертаційного дослідження вимогам присудженню наукових ступенів

Вважаємо, що рецензована дисертаційна робота є ґрунтовним, самостійним, завершеним дослідженням, яке є апробованим на достатньої

кількості наукових конференцій, а її загальні положенні опубліковані у 7 статтях.

Вищевикладане дає підставу кваліфікувати дисертаційне дослідження на тему «Психологічні засади музикотерапевтичної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра» завешену роботу, у якій досягнуті визначена мета та в повному обсязі розкриті завдання, що відповідає всім вимогам МОН України до даного рівня робіт, а її автор Призванська Роксоляна Антонівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія.

Офіційний опонент – доктор
психологічних наук, доцент,
завідувача кафедри корекційної освіти
та спеціальної психології
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Олена ПРОСКУРНЯК

Підпис	<i>Олени Проскурняк</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Начальник відділу кадрів	<i>[Signature]</i>
« 19 »	<i>квітня</i>
20	<i>21</i> рік